

ESTAD

ESKİ TÜRK EDEBİYATI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

[Journal Of Old Turkish Literature Researches]

E-ISSN:
DOI Number:

Cilt: 1 Sayı: 1 Ağustos 2018

s.s. 13-31

**Makalenin Geliş
Tarihi**

13/06/2018

**Makalenin
Kabul Tarihi**

22/06/2018

Yayın Tarihi

21/08/2018

AZMÎ-ZÂDE HÂLETÎ DÎVÂNÎ'NDAKİ ŞİİRLERİN SÖZDAĞARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Yavuz ÖZKUL¹

ÖZET

Dil, bireyin ve toplumun tüm değerlerini, soyut ve somut unsurlarını, tabiatla ilgili unsurları barındıran bir yapıdır. Bu yapı içinde oluşturulan kelimeler bireyin düşüncelerini, yargılarını, değerlerini açıklamak amacıyla kullanılır.

Dîvân şiirinin, kelime dağarcığı bakımından hayatın her safhasına nüfuz edemediği, bir çeşitlilik ortaya koymadığı yönünde bir görüntü verdiği düşünülür. Bu durum zaman zaman dîvân şiiri dilinin Farsça, Arapça, Türkçe kelimelerin harmanlanarak kullanılmasından dolayı gayr-i milli olmakla itham edilmesine de yol açar. Oysa şâir için bunun bir önemi yoktur. Dîvân şâiri sahip olduğu hüner ve ustalıkla bir araya getirdiği kelimeleri çoğu zaman geniş bir anlam zenginliğiyle ortaya çıkarır.

Bu çalışmada Azmî-zâde Hâletî'nin dîvân şiiri geleneği çerçevesinde dîvânında kullanmış olduğu kelimelerin istatistiği üzerinde durulmuş ve kelime dağarcığı hakkında bilgi vermeye çalışılmıştır. Bu amaçla dîvânda geçen kelimelerin belli başlı gruplara ayrılmış ve bu gruplara tâbi kelimelerin kullanım sayılarını gösterir bir sınıflandırma yapılmıştır. Bu sınıflandırma sonrası Azmî-zâde Hâletî Dîvânı'nda elde edilen verilerle benzer konuda yapılmış çalışmalarda bulunan veriler karşılaştırılmıştır. Bu mukayeseye Hâletî'nin kelime dağarcığının genel uygulama ile olan benzerlik ve farklılıkları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

¹ Öğr. Gör. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Türk Dili Bölümü, yozkul@aku.edu.tr

Bu çalışma istatistikî bir çalışma olarak tek başına bütün bir divân şiiri geleneğinin sözdağarını ortaya koymada elbette yetersizdir. Ancak genişlemeye uygun yapısıyla genel bir veriye ulaşmada yardımcı olacak niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Şiir, Sözdâğarı, Azmî-zâde Hâletî, İstatistik.

A SURVEY ON THE VOCABULARY OF THE DİVAN OF THE AZMÎ-ZÂDE HÂLETÎ

Abstract

Language is a structure that contains all the values, abstract and concrete elements of the individual and the society and elements related to nature. The words created in this structure are used to explain the individual's thoughts, judgments and values.

It is thought that divân poetry gives an impression that it can not penetrate every aspect of life in terms of vocabulary, and does not reveal a diversity. This sometimes leads to the accusation that the divân poetry language is being used as a non-national because of the blending of Persian, Arabic and Turkish words. For the poet, however, this is not a problem. The divân poet often brings together the words he has skillfully brought out with a rich sense of meaning.

In this study, it will be tried to give information about the statistic of the words that Azmî-zâde Hâletî's divân and divân poetry tradition and try to give information about the vocabulary. For this purpose, a classification has been made which shows the usage numbers of the main groups and the words subject to these groups. After this classification, the data obtained in the Azmî-zâde Hâletî's Divân have been compared with those in the works done in the same subject. In this comparison, the similarities and differences of the vocabulary of Hâletî were tried to be revealed.

This study statistics, of course, insufficient as a study to reveal the whole story of a divân poetry tradition. However, due to its expanding structure, it will help to reach a general rate.

Keywords: Poetry, Vocabulary, Azmi-zâde Hâletî, Statistics.

GİRİŞ

Klasik Türk şiiri hakkında yapılan eleştirilerin başında bu şiirin semantik alanının dar olduğu düşüncesi yatmaktadır. Walter Andrews, bu düşünce ile ilgili olarak şöyle bir tespitte bulunur: "Osmanlı lirik şiirinin en göze çarpan özelliklerinden biri kapladığı semantik alanın çok sınırlı oluşudur. Bu şiir geleneğine ilişkin gözlem yapanlar genellikle şu konuda görüş birliği içindedir.

Belirli mazmunlar, kelimeler, karakterler, sahneler ve nesnelere hemen hemen her şiirde tekrarlanır" (Andrews, 2012: 53).

Gibb (1999: 18), Osmanlı şiirinin, başlangıcından 19. yüzyılın ortalarına kadar geçen süreçte pek çok merhaleler katetmesine ve değişiklikler geçirmesine rağmen vahdeti, şekli ve gayesi bozulmamış bir şiir olduğu görüşündedir.

Zengin kaynakları olan bu şiir, kendine özgü mazmunlar dünyasına ve bu mazmunlara dayalı soyut bir dile sahiptir. Dîvân şiirinin söz varlığı içinde kullanılan mazmunlar değişik anlamlar ifade etmişlerdir. Mazmunlar, bu şiirin en başından itibaren bir tekrar içinde kullanılır. Osmanlı kültür ve sanatının içinde bulunduğu bu durum daha çok Arap ve Acem kaynaklarının tesirine dayandırılmıştır. Bunun yanı sıra bu şiirde, bazı dünyevi düzenlemelerde Bizans tesirinin görüldüğü görüşü de mevcuttur (Uysal, 2005: 158).

Osmanlı şiirinde Fars şiir geleneğinden alınan unsurlara, klişeleşmiş çağrışımlara da sık rastlanır; “bülbul” anıldığı zaman, “gül”ün de pek uzaklarda olmadığı bilinir; bir mısrada “pervane” kelimesi geçiyorsa sonraki mısrada “mum”un bulunacağı anlaşılır (Gibb, 1999: 37).

Osmanlı şâirlerinin başından beri yanlış yolda yürüdükleri kanaatinde olan Gibb’in bu görüşleri Osmanlı şiirine karşı olumsuz bir tavrı sergilemektedir. Bununla birlikte şiirlerin bu sınırlı semantik yüzeyi, bu geleneğin yalnızca bir boyutunu ifade eder. Dîvân şiirinin bir başka boyutu da şiir kimyasının sınırlı sayıdaki unsurunun, büyük bir hüner ve ustalıkla bir araya getirilmesi ve çoğu zaman insanı şaşkına çeviren bir anlam inceliği ve zengiliğine sahip olmasıdır (Andrews, 2012: 53).

Agah Sırrı Levend (1984: 7) de klasik şiirimizden bahsederken bu edebiyatın, devamlı kaideleri içinde sıkıştığı, hayatla alakasının az olduğu, mazmun ve mefhum edebiyatı olduğu yönündeki eleştirilere kısmen katılmakla birlikte kendi devrinin özelliklerini, zevklerini, sanat anlayışlarını, inançlarını kısacası bütün bilgilerini taşıdığına da dikkat çeker.

Aksan (2001: 20), Türkçenin anlam yapısını, özelliklerini, anlatım gücünü ortaya koyabilmek için yapılacak en doğru işlerden birinin, onun kavramlar dünyasını gözden geçirmekle mümkün olabileceği kanaatindedir. Osmanlı şiirindeki kelimelerin zenginliğini ortaya çıkarmak ve bu kelimelerin karşılıkları manaları kavramaya çalışmak da din, insan, sosyal hayat ve tabiattaki varlıkları ve bunların benzer ve farklı özelliklerini anlamaya yardımcı olacaktır.

Metinlerin daha iyi anlaşılması ve anlatılması, gerçeklik ve mecaz arasında edebî sanatlarla kurulan anlam bağının zihinde belirginleşmesi (Tuğluk, 2009: 429), şiirde kullanılan kelimelerin karşıladıkları nesne ve kavramlarla olan ilişkilerin ortaya çıkarılmasıyla ilintilidir. Şiirin bütününden çok mısra ya da beyitte kullanılan kelimelerin tek başlarına değil; birbirleriyle ilişkileri içinde, yaptıkları çağrışımlar, ifade ettikleri anlamlar, üstlendikleri işlevler açısından değerlendirilir (Poyraz, 2014: 250).

Bu düşünceden hareketle çalışmamızda Azmî-zâde Hâletî Dîvânı'nın kelime dağarı üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Bu çalışma tek başına dîvân şiiri dünyasını yansıtmakta oldukça sınırlı olmakla birlikte özelde Azmî-zâde Hâletî Dîvânı'nın genelde ise Osmanlı şiir geleneğinin semantik yapısına ait özellikleri ortaya koymayı amaçlamaktadır.

17. yüzyıl dîvân şiirinde şöhretini rubâileriyle kazanmış olan Hâletî, ilmi çalışmalardan asla geri kalmamış ve devrinde çok okuyan, araştıran bir âlim olarak anılmıştır. Hâletî'nin yaşadığı 17. Yüzyıl, dîvân edebiyatının zengin devirlerinden biri olmuştur. Bu asırda, Nefî, Nâbî, Nâilî, Neşâtî, Şeyhülislam Yahyâ ve Şeyhülislam Bahâî gibi pek çok üstat şâir yetişmiştir. Hâletî de bu aradadır ve devrin daha başında şöhret bulmuştur.

Hâletî, dîvânında yer alan kasidelerinde içerik ve kullanılan dilin zenginliği bakımından başarılıdır. Gazelleri sayı bakımından büyük bir yekûn tutmakta olup çoğunlukla aşk teması etrafında dönmektedir ve konu ettiği aşk genellikle beşerîdir. Bununla birlikte tasavvufî söyleyişin, hikemî tarzın ağırlıkta olduğu gazelleri de vardır. Şâirin başta gazelleri olmak üzere, şiirlerinde yer verdiği âşık-mâşuk tipi ve bunlarla ilgili kullandığı mazmun ve teşbih unsurları, bazı istisnalar hariç İran şiirinden intikal etmiş klişe ifadelerden ibarettir (Kaya, 2003: 18-29).

Söz konusu çalışmamızda 17. yüzyılda şiir dilinde gerçekleşen zenginleşme sürecinde Hâletî Dîvânı'nda yer alan şiirlerin söz varlığı üzerinde durulmuş, şâirin sahip olduğu zengin vokabüler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Çalışmamızda uygulanan yöntem ve teknikler, Walter G. Andrews'un "Şiirin Sesi Toplumun Şarkısı" isimli eserinin "Kelime Seçimi: Şiirin Sözdağarı" başlıklı bölümünden yararlanılarak ve büyük oranda bu modele sadık kalınarak hazırlanmıştır (Andrews, 2012: 53-80). Ancak şablona yapılan bazı eklemelerle mukayese imkânı korunmaya çalışılmıştır. Çalışmamıza kaynaklık eden bu modelin Osmanlı şiiri üzerine yapılan istatistikî bir çalışma olarak

sınırlı olsa da Azmî-zâde Hâletî Divânı'nın ve divân şiirinin semantik yapısına dair bir fikir ortaya koyacağı kanaatindeyiz.

Azmî-zâde Hâletî Divânı'nın Söz Dağarı

Bu başlık altında aşağıda da görüleceği üzere Hâletî'nin şiirlerinde kullandığı sözdağarı hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır. Bu maksatla divânda söz konusu edilen kelimelerin kullanım sayılarına dair sınıflandırmada, Walter G. Andrews'un "Şiirin Sesi Toplumun Şarkısı" adlı eserinin "Kelime Seçimi: Şiirin Sözdağarı" başlığı altında hazırladığı şablon örnek alınmıştır.

Buna göre Azmî-zâde Hâletî Divânı'nda yer alan 9 mesnevi, 41 kaside, 2 mersiye, 8 müseddes, 1 tahmis gazel, 141 kıta, 16 tarih, 895 gazel ve 601 müfret ve matla beyitin incelenmesi sonucunda ortaya çıkan 900 kelime, yukarıda bahsedilen eserde verilen "1. Kişi, 2. Dünya, 3. Aşk, 4. Keder, 5. Mevâlid-i Selâse, 6. Evren, 7. Otorite, 8. Meclis, Eğlenti, 9. Tasavvuf, 10. Zaman, 11. İslam" genel başlıkları altında sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmaya göre Hâletî'nin şiirlerindeki temel sözdağarı ve kelimelerin kullanım sıklığı şöyledir:

1. Kişi		4. Gamze	133	3. Cebîn	5
(İnsan Bedeni)		5. Göz	246	4. Ebrû	49
A. Yüz		6. Nigâh/nigeh	54	5. Fem	2
1. Didâr	23	Toplam:	910	6. Gabgab	10
2. Likâ	21	Ç. Baş		7. Gûş	77
3. Peyker	9	1. Baş	260	8. Hâl	59
4. Rû/Rûy	174	2. Kelle	12	9. Hatt	102
5. Sûret	58	3. Ser	520	10. Kaş	44
Toplam:	285	Toplam:	792	11. Kirpik	7
B. Yanak		D. Beden		12. Kulak	18
1. Ârız	11	1. Boy	4	13. La'l	171
2. İzâr	16	2. Cism(beden)	98	14. Leb	151
3. Ruh	116	3. Kadd/Kad	97	15. Müje	9
4. Ruhsâr	67	4. Kâmet	51	16. Müjgân	46
Toplam:	210	5. Vücûd	89	17. Zebân	48
C. Göz		Toplam:	339	19. Zekan	8
1. 'Ayn	16	E. Yüz Hatları		20. Zenahdân	29
2. Çeşm	345	1. Ağız	76	Toplam:	1021
3. Dîde	116	2. Dehân/dehen	110	F. El	

1. Dest	32	6. Dendân	21	3. Düşmen	68
2. El	229	7. Boyun	9	4. Gayr(ı)	22
3. Keff	32	Toplam:	214	5. Hased	5
Toplam:	293	2. Aşk (Âşık/Maşuk)		6. Rakib	27
G. Gönül		A. Aşk		Toplam:	370
1. Derûn	87	1. Hevâ	55	D. Güzellik	
2. Dil	1657	2. Heves	10	1. Hüsni	195
3. Gönül	293	3. İşk	171	2. Ân	2
4. Kalb	92	4. Mahabbet	196	3. Cemâl	94
5. Sine	229	5. Meyl	43	4. Güzeli	56
Toplam:	2358	Toplam:	1015	5. Hüb/Hübân	120
H. Saç		B. Âşık		/Hübî	
1. Çîn	5	1. Âşık	521	6. Melâhat	26
2. Gîsû	33	2. Divâne	96	7. Âb u tâb	17
3. Halka	21	3. Uşşâk	156	Toplam:	510
4. Ham	7	4. M/mecnûn	72	E. Sevgilinin Tavrı	
5. Kâkûl	54	5. Kays	46	(Olumlu)	
6. Mûy	16	6. Ferhâd	35	1. İhsân	19
7. Saç	21	Toplam:	926	2. Vefâ	80
8. Şiken	1	C. Mâşuk		3. Rahm	22
9. Turre	13	1. Cânân	73	4. Himmet	54
10. Zülf	238	2. Dil-ber	275	5. Nâz	100
Toplam:	409	3. Dil-dâr	66	6. Nâzik	11
I. Ayak		4. Dil-rübâ	21	7. Cilve	9
1. Ayak	82	5. Dost	61	8. Lutf	71
2. Kadem	27	6. Habîb	2	9. Merhamet	24
3. Pâ(y)	125	7. Mahbûb	3	10. Şive	33
Toplam:	234	8. Nigâr	78	11. İşve	11
İ. Ruh		9. Nevcivân	3	Toplam:	434
1. Cân	892	10. Sanem	5	G. Âşığın Hali	
2. Tab'	82	11. Sâkî	14	(Olumlu)	
3. Rûh	49	12. Perî	33	1. Şâd	48
4. Mizâc	15	13. Yâr/Yârân	720	2. Safâ	96
Toplam:	1038	14. Leylâ	3	3. Sürûr	21
J. Diğer		15. Yûsuf	24	4. Ümîd	59
1. Ten	107	16. Mihrbân	13	5. Zevk	19
2. Bağır	23	Toplam:	1394	6. Neşve	1
3. Bel	5	Ç. Rakip		7. Neşât	7
4. Ciğer	33	1. Ağyâr	123	Toplam:	251
5. Miyan	16	2. 'Adû	125	3. Evren	

A. Gök		25. Süreyyâ	8	6. Hicrân	77
1. Çerh	221	26- Pervîn	4	7. İztırâb	28
2. Felek	205	27. Benât'n-nâş	1	8. Âlâm	5
3. Gerdûn	99	28. Simâk	5	9. Keder	16
4. Sipîhr	101	29. Şihâb	7	10. Hazen	6
5. Gök	45	30. Şî'râ	1	11. Ahzân	9
6. Âsmân	6	Toplam:	874	12. Şiven	3
7. Eflâk	60	C. Devrân		Toplam:	1047
8. Gerdân	27	1. Baht	140	B. İç Çekme	
9. Semâ	10	2. Devrân	84	1. Âh	361
Toplam:	675	3. Dehr	121	2. Figân	39
B. Gök Cisimleri		4. Kazâ	28	3. Efgân	39
1. Güneş	15	5. Rûzgâr	67	4. Zâr	147
2. Mihr	196	6. Zamâne	60	5. Nâle	61
3. Şems	7	7. Tâli'	25	6. Feryâd	53
4. Âfitâb	78	8. Kısmet	7	7. Şikâyet	13
5. Hurşîd	88	9. İkbâl	73	8. Şekvâ	4
6. Mâh/Meh	221	Toplam :	605	Toplam:	717
7. Bedr	9	Ç. Işık		C. Ağlama	
8. Kamer	7	1. Nûr	92	1. Ağlama	39
9. Hilâl	36	2. Envâr	17	2. Eşk	170
10. Mehtâb	5	3. Münîr	13	3. Giryân	43
11. Neyyîr	6	4. Münevver	8	4. Giryeye	30
12. Kevkeb	30	5. Şem'	156	5. Nevhâ	3
/kevâkib		6. Çerâğ	36	6. Sirişk	63
13. Necm	32	7. Fûrûğ	4	7. Yaş	79
14. Nücûm	19	8. Pertev	57	Toplam:	427
15. Encûm	35	9. Ziyâ	11	Ç. Dert	
16. Ahter	8	10. Şu'le	33	1. Belâ	258
/ahterân		11. Sirâc	1	2. Derd	315
17. Sitâre	15	12. Şevk	9	3. Cefâ	133
18. Mirrih	6	Toplam:	437	4. Cevr	102
19. Utârid	5	4. Keder		5. Fitne	26
20. Müşterî	9	A. Acı		6. Mihnet	117
21. Bercîs	1	1. Gam	735	7. Musibet	2
22. Zühre	7	2. Gussa	39	8. Sitem	28
22. Ferkadân	1	3. Elem	39	9. Zahmet	2
23. Kehkeşân	10	4. Hasret	62	10. Âfet	38
24. Sühâ	2	5. Sevdâ	28	11. Ta'n	30

12. Melâmet	20
13. Zulm	16
14. Gadr	5
Toplam:	1092

**D. Âşığın Hali
(Olumsuz)**

1. Yalnız	4
2. Bîçâre	6
3. Mübtelâ	17
4. Zerd (Sararmış)	23
5. Dîvâne	96
6. Hayrân	17
7. Nâtüvân	33
8. Pây mâl	7
9. Perîşân	22
10. Harâb	16
11. Üftâde	29
12. Za'îf	7
13. Ye's	4
14. Nâşâd	14
15. Helâk	39
16. Âciz	3
17. Fütâde	11
18. Nâ-ümid	2
19. Giriftâr	14
20. Şeydâ	40
Toplam:	404

E. Yara

1. Efgâr	17
2. Figâr	17
3. Yara	6
4. Zahm	68
5. Rîş	5
6. Hançer	2
7. Nâvek	1
8. Şemşîr	4
9. Tîr	2
10. Tiğ	2
Toplam:	124

F. Yanma²

1. Âteş	161
2. Nâr	37
3. Od	18
4. Şerâr	15
5. Dâğ (yanık izi)	111
6. Sûzân	27
7. Sûziş	4
8. Duhân	31
9. Hâkister	21
Toplam:	425

5.Mevâlid-i Selâse

**A. Bitkiler, Çiçekler,
Ağaçlar**

1. Gül ³	336
2. Verd	50
3. Nahl	63
4. Nihâl	33
5. Serv	109
6. Ezhâr	23
7. Şükûfe	2
8. Gonca	126
9. Hâr	68
10. Nergis	50
11. Sünbül	23
12. Reyhân	3
13. Yasemen	14
/Semen	
14. Berg	78
15. Varak	1
16. Evrâk	8

² Bu grupta yer alan kelimeler sadece âşığın yanmasını ifade etmektedir.

³ Gül ile kurulan gül-sitân, gül-şen, gül-bün, gül-âb, gül-gün vb. Kelimeler sayıya dahil değildir.

17. Şecer	5
18. Tübâ	12
19. Âbnûs	2
20. Ar'ar	11
21. Bîd	9
22. Çenâr	28
23. Ergavân	21
24. Misvâk	1
25. Sanevber	14
26. Şimşâd	9
27. Gül-nâr	5
28. Benefşe	15
29. Reyhân	3
30. Sünbül	23
31. Zambak	3
32. Lâle	52
Toplam:	1148

B. Bahçe

1. Bağ	236
2. Çemen	66
3. Gülsitân	17
4. Gülistân	11
5. Gülzâr	93
6. Gülşen	125
7. Çemenzâr	22
8. Lâlezâr	5
9. Sahn	39
10. Sebzezâr	12
11. Şâhsâr	2
12. Ravzâ	3
13. Bûstân	9
14. Riyâz	3
15. Bîşe/Bîşezâr	9

Toplam: 652

C. Kuşlar

1. Büm	8
2. Cuğd	2
3. Bülbül	213
4. Hezâr	36
5. Andelîb	30

6. Tihû	1	4. Gûsfend	1	1. Altun	20
7. Bâz/Şâhbâz	107	5. Miş	8	2. Zer	46
8. Kebûter	11	6. Seg	36	3. La'l	199
9. Hamâm	2	7. Berre	2	4. Sîm(in)	123
10. Hüdhdüd	1	8. Hamel	4	5. Gümüş	6
11. Gurâb	2	9. Arslan	3	6. Âhen	15
12. Zâg/Zagan	10	10. Şîr	44	7. Dürr	85
13. Bat	1	11. Esed	5	8. Le'âl	7
14. Dürrâc	1	12. Bebr	7	9. Elmâs	2
15. Kebk	22	13. Âhû	23	10. Bakır	1
16. Murg-ı âbi	1	14. Pîl	3	11. Pûlâd	3
17. Tûtî	13	15. Peleng	3	12. Yâkût	14
18. Güncişk	8	16. Gürg	10	13. Zümürrüd	10
19. Tezerv	9	17. Rübâh	3	14. Kân	37
20. Şâhin	2	18. Vaşak	1	15. Ma'den	3
21. Mâkiyân	2	19. Esb	47	16. Menbâ'	5
22. Horûs	3	20. Raşş	30	17. Cevher/Gevher	87
23. Fâhte	1	21. Semend	22	Toplam:	663
24. Huffâş	1	22. Gâv	3	6. OTORİTE	
25. Şebpere	2	Toplam:	269	A. Hükümdar	
26. Tâvus	3	D. Diğer Hayvanlar		1. Hakan	4
27. Hümâ	55	1. Sincâb	1	2. Hüsrev(ân)	51
28. Ankâ	10	2. Bukalemûn	1	3. Pâdşâh	12
29. Sîmurg	7	3. Keşef	1	4. Şehryâr	20
30. Murg(ân)	182	4. Semender	4	5. Şehinşâh	4
31. Tuyûr	1	5. Neheng	3	6. Şehsüvâr	22
32. Bâl	26	6. Mûr	24	7. Şâh/Şeh	575
33. Per	34	7. Mâr	22	Toplam:	688
34. Perrân	5	8. Ankebût	4	B. Kul	
35. Pertâb	14	9. Zebûr	2	1. Kul	32
36. Pergüşâ	2	10. Şebtâb	8	2. Bende	42
37. Şeh-per	5	11. Melah	1	3. Esir	20
38. Pervâz	11	12. Pervâne	62	4. Çâker	1
Toplam:	631	13. Zübâb	1	5. Gulâm	4
Ç. Ehli ve Yabani		14. Meges	11	6. 'Abd	5
Hayvanlar		15. Peşşe	6	7. Kenîze	1
1. Nâka	6	Toplam:	151	8. Cârîye	1
2. Şütür	2	E. Madenler ve		Toplam:	794
3. Har	6	Mücevherler		C. Devlet Yönetim	

1. Devlet	182	Toplam:	1235	Toplam:	529
2. Mülk	85	B. İnsanlar		D. Rüzgâr	
3. Milket	26	1. Âdem	46	1. Rüzgâr	67
4. Memâlik	5	2. Halk	80	2. Sabâ	92
5. Hitta	2	3. Merd(üm)	47	3. Nesîm	62
6. Bülend	31	4. Zât	21	4. Bâd	170
7. Şeref	19	5. İnsan	12	5. Sarsar	28
8. İzz(et)	24	6. Cem'iyet	2	6. Yel	9
9. Rif'at	18	7. Beşer	1	7. Tündbâd	9
10. Ulüvv	1	8. İns	5	8. Girdbâd	14
11. Vâlâ	18	9. Nâs	2	9. Tûfân	8
12. Fermân	27	10. Şahs	3	Toplam:	459
13. Menşûr	13	11. Ahâli	1	E. Su	
14. Sadr	23	Toplam:	220	1. Su	71
15. Taht	51	C. Toprak		2. Âb	248
16. Serîr	21	1. Hâk(i)	312	3. Bahr	103
Toplam:	528	2. Gubâr	119	4. Deryâ	99
D.Hükümdarın Tavrı		3. Gerd	25	5. Yemm	5
1. Cefâ	9	4. Tûrâb	5	6. Ummân	25
2. Cevr	14	5. Gil	12	7. Kulzüm	1
3. Sitem	12	6. Seng	146	8. Cûy	37
4. Lutf	115	7. Hacer	1	9. Cûybâr	17
5. Rahm	5	Toplam:	620	10. Cûy-ı revân	2
6. Himmet	59	Ç. Hava, Mevsim		11. Seyl	51
7. Adl/Adâlet	37	1. Hava	16	12. Katre	36
8. İnsâf	3	2. Fasl	25	13. Mevc	15
9. Ma'delet	5	3. Mevsim	6	14. Habâb	32
10. İhsân	64	4. Hengâm	24	15. Çeşme	53
11. Kerem	28	5. Bahâr	95	16. Kevser	5
Toplam:	351	6. Sayf	5	17. Selsebîl	2
7. DÜNYA		7. Hazân	40	18. Gird-âb	23
A. Dünya		8. Şitâ	16	Toplam:	825
1. Cihân	435	9. Sermâ	6	F. Coğrafya	
2. Dünyâ	248	10. Ebr	77	1. Kûh	42
3. Dehr	121	11. Sehâb	29	2. Cebel	1
4. Âlem	309	12. Bârân	43	3. Tûr	8
5. Arz	2	13. Berf	10	4. Kaf	7
6. 'Arsa	39	14. Jâle	18	5. Bisütün	8
7. Zemîn	74	15. Zill	31	6. Kûhsâr	12
8. Gabrâ	7	16. Sâye	88	7. Kûhken	33

8. Sahrâ	1	9. Fevt	1	5. Zînet	5
9. Deşt	18	10. Mevt	4	6. Ârâyiş	2
10. Bâdiye	1	11. Mevtâ	2	7. Pirâye	1
11. Beyâbân	8	12. Medfûn	1	8. Zîb	7
12. Vadi	14	13. Kefen	5	9. Zibâ	31
13. Diyâr	24	14. Mezâr	20	10. Ziver	3
14. Şehr	51	15. Merkad	2	11. Müzeyyen	4
15. Mısr	13	16. Makbere	1	12. Ziver	3
16. Rûm	1	17. Kabr	17	13. Sürme	18
17. Maçın	1	18. Türbe	1	14. Kuhl	17
18. Çın	17	Toplam:	265	15. Tûtyâ	9
19. İrân	1	H. İş, Ticaret		16. Kemer	14
20. Hoten	13	1. Bâr	41	17. Mengüş	5
21. Bâbil	4	2. Nakd	101	18. Güş-vâr	3
22. Nehşâb	2	3. Bâzâr	42	19. İkd	2
23. Kerbelâ	3	4. Çârsû	2	20. Tavk	6
24. Bedahşân	3	5. Kâr	67	21. Hall-kârî	1
25. Hayber	1	6. Metâ'	44	22. Pirûze	3
26. Horasan	1	7. Sermâye	9	23. Fass	2
27. İsfahân	4	8. Dînâr	6	Toplam:	156
28. Kendehâr	2	9. Rub'	2	İ. Giysi	
29. Ken'ân	10	10. Endâze	2	1. Libâs	14
30. Mekke	3	11. Hâce	27	2. Câme	38
/Ümmü'l-kurâ		12. Harîdâr	10	3. Çeşm-bend	1
31. Şâm	9	13. Bahşış	1	4. Destâr	17
32. Şiraz	1	14. Kesâd	3	5. Külâh	17
33. İstanbul	2	15. Mezâd	3	6. Nikâb	4
34. Edirne	3	16. Ribh	1	7. Tutuk	2
35. Üsküdar	1	17. Kâr-gâ(e)h	7	8. Üsküf	1
Toplam:	323	18. Kârv(b)ân	10	9. Dâme(â)n	99
G. Hayat, Ölüm		19. Akçe	17	10. Hırka	2
1. 'Ömr	60	20. Dir(h)em	11	11. Hulle	2
2. Hayât	69	21. Filori	2	12. Pirehen/Pirâhan	
3. İyş	21	Toplam:	408	/Gönlek	31
4. Zindegânî	5	I. Zenginlik ve Süs		13. Girîbân	33
5. Fânî	8	1. Gınâ	9	14. Yaka	2
6. Ölüm(lü)	17	2. Sâ mân	6	Toplam:	263
7. Merg	11	3. Tüvân-ger	1	J. Yol, Ev	
8. Ecel	20	4. Zeyn	4	1. Kûy	178

2. Semt	7	18. Hançer	49	10. Sabah	4
3. Meydân	29	19. Kılıç	20	11. Seher(gâh)	73
4. Menzil	51	20. Seyf	7	12. Şafak	14
5. Hâne	135	21. Şemşîr	86	13. Subh	96
6. Beyt	22	22. Tîg	200	14. Gündüz	30
7. Kapu	46	23. Teber	6	15. Şâm	24
8. Âsitân	37	24. Nîze	14	16. Mesâ	4
9. Dîvâr	49	25. Gürz	1	17. Ahşam	3
10. Bâm	25	26. Kûpâl	3	18. Şeb	191
11. Bâlâ-hâne	1	27. Felâhen	4	19. Gece	127
12. Revzen(e)	11	28. Top	7	20. Leyl(e)/Leylâ	11
13. Sakf	7	29. Tüfeng	2	21. Bugün	46
14. Der-bân	9	Toplam:	782	22. Ferdâ	25
15. Şe(â)h-râh	3	I. Renk		23. Sâ'at	2
16. Hem-re(â)h	4	1. Reng	57	24. Ezel	56
17. Reh-ber	4	2. Elvân	2	25. Ebed	1
18. Reh-zen	8	3. Siyâh	60	Toplam:	1336
19. Reh-nümâ	5	4. Kara	23	9. MECLİS, EĞLENTİ	
/nümûn		5. Ak/Ag	2	A. Meclis	
20. Râh/Reh	158	6. Beyâz/Beyzâ	21	1. Meclis	75
21. Yol	116	7. Sefîd	21	2. Bezm	218
Toplam:	905	8. Kızıl	18	3. Sohbet	5
K. Silahlar		9. Ahmer	3	4. Devr (Kadeh)	17
1. Ok	19	10. Sürh	25	Toplam:	315
2. Hadeng	37	11. Hamrâ	7	B . Sarhoşluk, İçki	
3. Nâvek	80	12. Sebz	50	1. Mey-hâne	18
4. Tîr	116	13. Kebûd(î)	5	2. Mey-kede	7
5. Sehm	4	Toplam:	294	3. İşret	23
6. Peykân	44	8. ZAMAN		4. Sâkî	46
7. Yay	11	A. Genel Zaman		5. Mey-fürûş	1
8. Kemân	44	1. Zamân	240	6. Hammâr	3
9. Kavs	13	2. Lahza	12	7. Mest	140
10. Şest	5	3. Vakt	41	8. Ser-mest(ân)	6
11. Kîş	2	3. Yıl	44	9. Mey-perest	3
12. Kubûr	1	4. 'Asr	1	10. Mey-hâr	6
13. Kurbân	1	5. Sâl	14	11. Mahmûr	5
14. Gez	1	6. Gün	123	12. Şarâb	60
15. Yelek	3	7. Eyyâm	36	13. Bâde	115
16. Zîh	1	8. Rûz	113	14. Mey	114
17. Gaddâre	1	9. Nehâr	5	15. Cür'a	32

16. Hamr	2	2. Ney/Nây	18	20. Rızâ	2
17. Dürd	5	3. Kânûn	4	21. Tevekkül	1
18. Kadeh	19	4. Rebâb	2	22. Takvâ	3
19. Peymâne	17	5. Tânbur	1	23. Şeri'ât	1
20. Ayak (kadeh)	12	6. Tabl	3	24. İhlâs	1
21. Câm	207	7. Erganûn	3	25. Mâsivâ	3
22. Sâgar	75	8. Çâr-pâre	2	26. Şükr(âne)	13
Toplam:	916	9. Def	4	27. Halvet	3
C. Söz, Şiir, Hikâye		10. Âheng	7	28. Havf	20
1. Söz	90	11. Nağme	19	29. Recâ	35
2. Lafz	7	12. Sürûd	10	30. Nefs	6
3. Nutk	1	13. Zememe	1	31. Tarîk	13
4. Lâf	1	14. Mutrib	15	32. Zühd	6
5. Kavl	3	15. Rakkâs	3	33. Fazilet	3
6. Kelâm	26	16. Nağme-sâz	5	34. Hilm	3
7. Güftâr	45	/-serâ		35. Melâmet	20
8. Sühân	53	17. Raks	17	36. Yakîn	4
9. Kâl	9	Toplam:	124	37. Vârid(ât)	12
10. İcâz(söz)	1	10. TASAVVUF		Toplam:	572
11. Fesâhat	2	A. Derviş, Hâl		B. Simgeler	
12. Beyân	6	1. Zâhid	47	1. Hırka	1
13. Belâgat	29	2. Sûfi	6	2. Sübha	14
14. Ma'nâ	41	3. Âbdâl	23	3. Seccâde	4
15. Ş'ir/Eş'âr	51	4. Velî	4	4. Keçkül	1
16. Nazm	111	5. Derviş	11	5. Destâr	17
17. Beyit	8	6. Şeyh	12	Toplam:	37
18. Gazel	20	7. Sâlik	1	C. Ayrılık	
19. Kaside	2	8. Kemâl	23	1. Firak	46
20. Mesnevi	1	9. Velâyet	2	2. Firkat	76
21. Efsâne	12	10. Feyz	43	3. Hasret	62
22. Destân	8	11. Himmet	113	Toplam:	184
23. Hikâyet	1	12. Gayret	21	Ç. Fenâ, Vuslat	
24. Kitâb	13	13. Hikmet	13	1. Fenâ	41
25. Defter	29	14. Keşf/İlhâm	10	2. 'Adem	28
26. Dîvân	12	15. Tecelli	1	3. Terk	46
27. Mecmu'â	1	16. Vecd	1	4. İstiğnâ	33
Toplam:	583	17. Vird/Zikr	12	5. Vasl	101
Ç. Musiki		18. Kanâ'at	19	6. Vuslat	66
1. Çeng	10	19. Sabr	64	7. Visâl	39

Toplam:	354	13. Sâni	1	16. Osmân	5
D. Farkındalık		14. Vehhâb	1	17. Ali	9
1. Âkl	76	Toplam:	156	18. Hasan	2
2. Fıkr	72	B. Kutsal Yerler		19. Hüseyin	2
3. Dimâg	6	1. Cennet	4	Toplam:	154
4. Hûş	32	2. Kâbe	3	D. Muamelât ve	
5. İdrak	12	/Beyt-i Mâ'mur		Diğer	Dini
6. Hired	16	3. Tûr	8	Mefhumlar	
7. Dâna	7	4. Eymen	1	1. İmân	13
8. Âşnâ	22	5. Mekke	3	2. Mü'mîn	2
9. Nâdan	4	/Ümmü'l-kurâ		3. Namâz	2
10. Câhil	3	Toplam:	19	4. Savm/Rûze	9
11. Bî-haber	4	C. Dini Kişilikler		5. Vâcib	1
Toplam:	222	1. Âdem	6	6. Câ'iz	15
11. İSLAM		2. Nûh	2	7. Helâl	2
A. Allah		3. Halîl (ibrahim)	4	8. Harâm	7
1. Allah	4	4. İsmâ'il	1	9. Mübâh	1
2. Bârî	9	5. Ya'kûb	8	10. Günâh	22
3. Celîl	1	6. Yûsuf	32	11. Sevâb	2
4. Gafûr	1	7. Mûsâ	12	12. Tevbe	4
5. Hakk	53	8. Dâvûd	1	13. Du'â	49
6. Hâlık	2	9. Süleymân	30	14. Cihâd	2
7. Hayy	1	10. Yûnus	2	15. Gazâ	3
8. İlâh	25	11. İ'sâ	28	16. Şehîd	11
9. Kadîr	1	12. Muhammed	1	17. Şehâdet	6
10. Mevlâ	36	13. Ahmed	1	Toplam:	151
11. Meste'ân	3	14. Ebu Bekir	4		
12. Rab	18	15. Ömer (Fâruk)	4		

Listede yer alan kelimeler şiirlerde kullanılan kelimelerin yüzeysel olarak temalarının ne olduğuna işaret etmektedir. Bu temalar etrafında kullanılan kelimelerin orantılarına bakıldığında Azmî-zâde Hâletî'nin büyük ölçüde geleneğe bağlı bir sözdağarı kullandığı görülmektedir. Bu durum daha çok dîvân şâirlerinin kullandığı temalar ve bu temalarla bağlantılı kelimelerin birbirleriyle olan ilişkilerinin bir yansıması olarak düşünülebilir. Hâletî'nin, şiirlerinde kullandığı kelime dağarcığı hakkında bilgi vermek amacıyla hazırlanan bu listenin daha iyi anlaşılabilmesi gayesiyle dîvânda geçen bu kelimelerin tekrar sayıları ve bu tekrarların dîvândaki yüzdellik dağılımı bir tabloda gösterilmiştir. Dîvânda kullanılan bazı kelimelerin birbirine göre kullanım sayıları ve oranları şöyledir:

Başlıklar	Değerlendirilen Kelime Sayısı	Tekrar Sayısı	Oranı
Kişi	66	8103	% 21,26
Dünya	242	7284	% 19,11
Aşk	58	4900	% 12,86
Keder	80	4236	% 11,11
Mevâlid-i Selâse	139	3514	% 9,22
Evren	60	2591	% 6,80
Otorite	42	2361	% 6,19
Meclis, Eğlenti	70	1938	% 5,09
Tasavvuf	63	1369	% 3,59
Zaman	25	1336	% 3,51
İslam	55	480	% 1,26
Toplam	900	38112	% 100

Tabloda görüldüğü üzere bu başlıklar altında değerlendirilen 900 kelime dîvânda 38112 kez tekrar edilmiştir. Toplam sayı göz önünde bulundurulduğunda bu başlıklardan “insan” ile ilgili kavramları ifade eden “kişi” başlığı altındaki kelimelerin kullanım oranının düşük olmasına rağmen tekrar sayısının diğer kavramlara göre fazla olduğu görülür. Bu durum özellikle insan bedenine ve mizacına ait unsurların teşbih ve mecazlarda önemli bir rolü olan anahtar kelimelere işaret etmektedir.

İnsan ile ilgili kavramların ardından tabiatı ifade eden kelimeler, kullanım ve tekrar sayıları bakımından ikinci sırada yer alır. Hâletî'nin bu başlık altında ele aldığı tabiat unsurları, teşbih ve mecazlarda insan ile ilgili unsurların ardından en sık kullanılan kavramları oluşturur. Bu durum teşbih ve mecazlarda özellikle insana ve tabiata ait kavramların diğer unsurlara nazaran oynadığı rolü gösterir.

Din ve tasavvuf dîvân şiirinde her zaman şiir ile etkileşim içerisinde olmuştur. Bu etkileşimin neticesinde dîvân şâiri çeşitli tabirler, atasözleri ve deyimler gibi halkın günlük yaşantısına bile yansıyan tasavvuf kültürünün içinde kendini bulmuş, yetişip büyümüş ve bu kültür dokusu içinde şiir yazmıştır (Üstüner, 2008: 277). Hâletî Dîvânı'nda İslam ve tasavvuf başlıkları altında sınıflandırılan kelimelere bakıldığında bu iki başlık altında kullanılan kavramların % 4,85 gibi oldukça düşük bir orana sahip olduğu görülür. Bu

veri, şâirin, dînî ve tasavvufî konu ve kavramları şiirinden tamamen soyutlamadan bu unsurlara gelenek çerçevesinde yer verdiğini gösterir. Ayrıca kullanılan kelimelerin oranlarına bakıldığında şâirin, şiire ait geniş bir kelime hazinesine sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Şâirin, şiir dünyasına özgü nesne ve kavramları karşılamak maksadıyla kullandığı kelimeler ve bunların her birinin diğer şâirlerin nesne ve kavramları karşılamak için kullandığı kelimelerle ilintili olduğunu göstermek maksadıyla diğer şâirlerin semantik anlayışıyla bir karşılaştırma yapmak dîvân şiirinde kullanılan sözdağarı ve kelime tekrarlarının geleneğe ait önemli özellikleri ortaya koyacaktır (Andrews, 2012: 54).

Bu maksatla W. G. Andrews'un şablonuna göre benzer çalışmaları Ömer Savran Neşâtî Dîvânı ve Haluk Aydın Cevrî Dîvânı için hazırlamışlardır. Bu kıyaslamaya ek olarak Azmî-zâde Hâletî Dîvânı ile W. G. Andrews, Neşâtî ve Cevrî'nin sözdağarı üzerine hazırlanan şablona göre yapılan kıyaslamayı gösterir tablo şöyledir:

Başlıklar	W. G. Andrews		Neşâtî Dîvânı		Cevrî Dîvânı		A. Hâletî Dîvânı	
	Tekrar	Yüzde	Tekrar	Yüzde	Tekrar	Yüzde	Tekrar	Yüzde
Kişi	949	18,84%	1273	16,30%	3358	16,43%	8103	21,26%
Dünya	767	15,22%	1038	13,30%	2599	12,72%	7284	19,11%
Aşk	616	12,23%	970	12%	2371	11,55%	4900	12,86%
Keder	683	13,55%	886	11%	1229	6,01%	4236	11,11%
Mevâlid-i Selâse	412	8,18%	980	12,50%	1571	7,69%	3514	9,22%
Evren	414	8,21%	637	8%	1496	7,33%	2591	6,80%
Otorite	307	6,10%	367	5,00%	2142	10%	2361	6,19%
Meclis	215	4,26%	610	7,80%	1865	9,14%	1938	5,09%
Tasavvuf	350	6,94%	500	6,40%	2031	9,95%	1369	3,59%
Zaman	208	4,14%	365	4,70%	702	3,43%	1336	3,51%
İslam	117	2,33%	203	2,60%	1174	5,75%	480	1,26%
Toplam	5038	100%	7829	100%	20538	100%	38112	100%

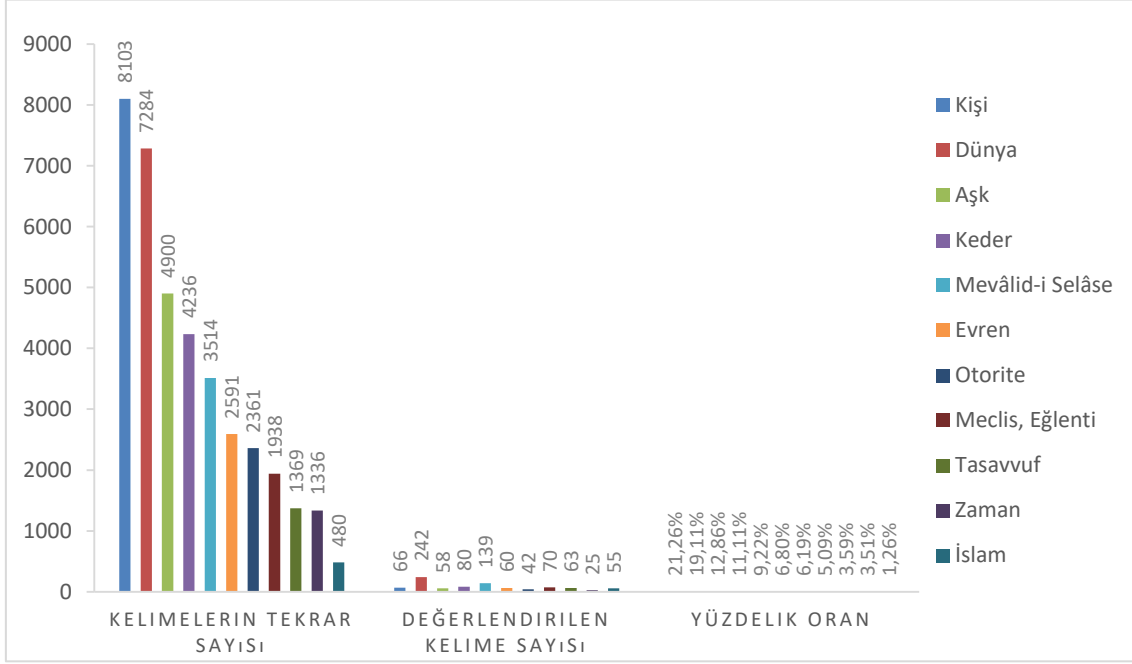
Elde edilen bu veriler yorumlandığında kişi, aşk, zaman ve evren genel kavramlarını ifade eden kelimelerin kullanımının birbirine yakın değerlere sahip olduğu görülür. Bu verilere dayanarak, sınırlı bir yapıda da olsa, dîvân şâirinin sözdağarı üzerine bir değerlendirme yapıldığında, özellikle insan ve

insanla ilintili olan, insanla bir şekilde bağı ve etkileşimi olan ve tabiatı oluşturan kavramları ifade eden kelimelere daha fazla rağbet edildiği söylenebilir. Bu durum özellikle sevgili ve âşık etrafında dönen teşbih ve mecazların bir yansıması olarak da düşünülebilir. Keder başlığı altında sınıflandırılan kelimelerin oranlarına bakıldığında, Hâletî'nin gam, tasa ve acıyı ifade eden kelimeleri diğer şâirlerle birbirine yakın oranlarda kullandığı görülür. Hâletî, şiirlerinde gerek özel hayatında gerekse meslekî hayatında karşılaştığı sıkıntılı durumları ve hayal kırıklıklarını yer yer ifade etmiştir. Bu bağlamda şâirin, şiirleri içinde yüksek bir oranda gamdan beslendiği söylenebilir. Bu durum şâirlerin, gerek felek ve dünyanın gerekse aşkın ve sevgilinin cefâsı karşısında takındıkları tavrı da gösterir.

%5,09'luk düşük bir oranla üzerinde durulan meclis ve eğlence unsurları, şâirin yaşadığı keder karşısındaki durumu hakkında ipuçları vermektedir. Hâletî'nin din ve tasavvufla ilgili unsurlara %4,85 gibi düşük bir oranla diğerlerine göre daha az yer verdiği görülür.

Veriler Hâletî'nin daha çok insanın fiziki yapısı ve etrafındaki tabiat ile aşk ve aşkın sebep olduğu acıyı ifade eden kelimeleri kullanmayı tercih ettiğini gösteriyor. Buna mukabil eğlence, din ve tasavvuf konularına bağlı kavramların söz konusu diğer çalışmalara göre de iki kat daha az kullanıldığı görülmektedir.

Son olarak aşağıdaki grafikte ilk tabloda verilen ana başlıklara bağlı olarak Azmî-zâde Hâletî Dîvânî'nda ortaya çıkan değerler toplu olarak gösterilmiştir. Buna göre devrinde âlim bir şâir olarak tanınan Hâletî'nin, şiirlerinde kullandığı zengin vokabüler ve onları işleyiş şekliyle dîvân şiiri dünyasına önemli katkılarının olduğu söylenebilir.

SONUÇ

Şiirdeki kelime hazinesi, dilin şiir içindeki kullanımını için bir gösterge niteliğindedir. Şiir dili içindeki kelime hazinesini yorumlamak bir anlamda bu şiir dilindeki tarihsel arka planı ortaya koymayı amaçlar. Şâirin, dîvânında kullandığı kelimelere yönelik yapılan bu incelemenin özelde Hâletî'nin genelde ise dîvân şiirinin kelime hazinesi hakkında somut veriler sağlayacağı kanaatindeyiz. Bu veriler göz önünde bulundurulduğunda dîvân şâirlerinin gelenek bağlamında belli konuları ve bu konulara bağlı olan kelimeleri seçtiği yorumu yapılabilir. Ancak bu bağlılığın tamamen şiir anlayışına yüklenmesi doğru değildir. Şâirler bunu yaparken başka tercihlerde bulunabilirlerdi.

Sonuç olarak Azmî-zâde Hâletî Dîvânı'nın kelime hazinesi üzerine yapılan bu istatistikî çalışmada şâirin, şiirlerinde kullandığı tema ve kavramlara yönelik bir açıklık getirilmeye çalışılmış, ardından bu veriler benzer çalışmalarda sonuçlarla kıyaslanmıştır. Bu kıyaslama neticesinde denilebilir ki dîvân şâirleri hiçbir kelimeyi gereksiz yere kullanmamıştır. Azmî-zâde Hâletî de kendi duygu ve düşünce dünyasında yoğurduğu fikirleri ve bu fikirleri ortaya koyduğu kelimeleri gelenekle beraber harmanlamıştır.

KAYNAKÇA

AKSAN, Doğan (2001). *Türkçenin Gücü, Türk Dilinin Zenginliklerine Tanıklar*, Ankara: Bilgi Yayınları.

ANDREWS, Walter G. (2012). *Şiirin Sesi, Toplumun Şarkısı* (Çev: Tansel Güney), İstanbul: İletişim Yayınları.

AYDIN, Haluk (2010). *Cevrî Dîvânı'nın Tahlili*, Doktora Tezi, Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi.

GİBB, E. J. W. (1999). *Osmanlı Şiiri Tarihine Giriş*, İstanbul: Köksal Yayıncılık.

KAYA, Bayram Ali (2003). *The Dîvân Of Azmî-zâde Haletî, Introduction and Critical Edition of his Dîvân*, Harvard: Turkish Sources XLIX.

LEVEND, A. Sırrı (1984). *Dîvân Edebiyatı Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar*, İstanbul: Enderun Kitapevi.

Murad Efendi (2005). *Osmanlı Şiir Dünyası* (Çev: Mehmet Uysal), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 1, Sayı 2, s. 157-175.

POYRAZ, Yakup (2014). "Âşık Tarzı Türk Şiirinde Dîvân Şiiri Hayal ve Mazmunlarının Kullanılması", *Folklor/Edebiyat Dergisi*, Cilt 20, Sayı 80, s. 245-273.

SAVRAN, Ömer (2003). *Neşâtî Dîvânı'nın Tahlili*, Doktora Tezi, Denizli: Pamukkale Üniversitesi.

TUĞLUK, İbrahim Halil (2009). "Metin Şerhi İçin Gerekli Bir Kaynak: Resimli Mazmunlar Sözlüğü", *Turkish Studies*, Volume 4, Issue 6, s. 427-441

ÜSTÜNER, Kaplan (2008). "XIV. ve XV. Yüzyıl Divanlarında Tasavvuf", *Türklük Bilimi Araştırmaları*, Sayı 24, s. 271-294